

МИКА ВАЛТАРИ

СВОБОДАТА НА ЧОВЕКА

Превод от фински: Дора Янева, —

chitanka.info

— Любовта упоява и щастието упоява, драга ми Ювоне — говорех убедено аз. — Също като алкохола. Така е, не преувеличавам. Само като погледна очите ти!...

И аз се загледах в красивите ѝ очи с моите кривогледи очища — първо в лявото, след това в дясното. И едва не попаднах под колелата на автобуса. Ювоне ме стисна здраво за лакътя и ме издърпа на тротоара. Шофьорът се показва почти целият през страничното стъкло и се развика:

— Гледайте си напред, господине!

— Гледам си аз — сърдито му се сопнах през рамо и пак се вгледах в очите на Ювоне.

Много ги обичах.

— Твоите очи са чисти и умни като очите на животните — рекох аз. — Напомнят ми очите на млада крава. Човек никога не е сигурен каква мисъл крият. Такива очи подтикват към пиянство, наркотизъм и суета. Но това не се отнася за мен. На мене ми носят само щастие.

— Гледай си напред, човече! — машинално повтори Ювоне и до болка ме стисна над лакътя, за да ме преведе през улицата.

— Имаш железни ръце — упрекнах я аз, като разтривах ръката си, щом тя ме пусна.

На ъгъла на улицата Ювоне се огледа, намръщи чело и стисна начèрвените си устни, сякаш нещо ѝ причини болка.

— Това не е същата улица — рече тя. — Никъде не се вижда аквариум. Казаха ми, че трябва да търся между улица Алма и Джордж V. Да му се не видят и улиците, и пресечките!

— Аквариум ли? — попитах аз. — Тук наблизо има магазин за кучета. Къпят ги в задната стаичка. Ако искаш, можем да отидем и да погледаме. Знаеш ли, това успокоява. Аз съм готов да направя за теб всичко на света. Нали те обичам.

Ювоне нямаше настроение да отговаря. Стана ми неловко.

— Големи и малки кучета — провикнах се аз. — Всички се къпят тук.

Ювоне ме изгледа накриво и рече:

— Ти си луд.

Засегнах се.

— Не съм луд аз, не съм. Във всеки случай има и по-луди от мен. Какви знаменити хора знам, а от мен са сто пъти по-луди. Днес просто

съм щастлив. Съгласен съм с теб, че е глупаво да се чувствавам така в света, в който живеем. Но разреши ми да бъда такъв, макар и за миг. Всичко отминава много бързо. И навярно никога няма да чуеш това още веднъж. Това е за пръв и последен път, мила Розе.

— Розе? — изненада се тя. И любопитно ме хвана под ръка.

Тръгнахме близко един до друг, но аз си замълчах. Дъхът ми секна в гърдите, като усещах тръпнещата ѝ ръка до мен.

— Спя много лошо и от това е всичко — рекох накрая. — Цяла нощ се разхождам по кея. Сърцето ми е болно. И душата ми е болна. Нали знаеш, после идва изтрезняването. Но сега аз се радвам на щастието си. Не ми се сърди, Гертруда, моля ти се.

Тя се понамръщи и рече да ми каже нещо, но аз я прекъснах разпалено:

— Сега целият свят в този момент ми представя онова, до което мога да се докосна. Тези високи стени, улиците, реката, кулите с часовниците им, всичко това като тънка паяжина се е вплело в душата ми. Отдавнашни стихове напират в мен. Тъгувам по младостта, боя се от бъдещето. Имам чувството, че всеки момент от моя живот ще се повтори отново, след като умра. Ще вярвам в това, додето гледат очите ми. Не знам дали ме разбираш добре.

Ювоне саркастично се разсмя:

— Ние се разбираме много добре. Днес за теб съм просто Ювоне и никой друг. Познаваш ме, аз не съм от любопитните. Но защо винаги ме занимаваш със себе си? И освен това защо стърчим още тук? За къде тръгнахме, къде стигнахме? Много си капризен, скъпи!

— Повтори го пак! — зарадвах се аз. — Откъде идваме? Защо сме тук? Накъде отиваме? Сега знам, че довечера ще спя добре. Но не ме наричай „скъпи“, Ювоне. Само не това. То не се отнася за мен. Сърцето ме боли, защото не е истина. Не ми казвай така и ще се чувствавам по-добре.

— Аз изминах двеста километра — дочух нисък мъжки глас откъм гърба си.

Обърнах се. Ювоне също се обърна и страхливо се притисна към мен. Видяхме дребен побелял мъж. Той бързо сне износената шапка от главата си и се поклони. Край лицето му се развя рошава сива брада. Беше облечен в избеляла войнишка куртка, на която липсваха

отличителните знаци. Върху сбръчканото му лице светеха малки и живи, но тъжни очи.

— Изминах още двеста километра — повтори търпеливо той. — Нощувах из ямите и под открито небе, но стигнах дотук. Няколко франка биха ми помогнали много. Бъдете милостив, господине!

Под мишница той стискаше овързан с върви чувал, а подметките на обувките му зяпаха разпрани.

Потърсих в джоба си — знаех, че имам дребни пари.

— Вие наистина сте извървели повече от двеста километра — кимнах към обувките му аз.

Той повдигна рамене и рече тихо, сякаш се извиняваше:

— Последните двеста километра, господине. Наистина изминах много повече. Може би две хиляди или хиляда и петстотин. Повече или по-малко, няма никакво значение. Не съм ги броил точно. Не искам на никого да дотягам с тях.

В тази мръсна куртка той изглеждаше съвсем беден и жалък. Имаше дребно прегърбено тяло, рошава и буйна побеляла коса, която стигаше до раменете му. Френски беше чужд език за него, но той го говореше свободно и така, сякаш всяка дума му доставяше особено удоволствие. Но в кладенчето на окоото му като хладна звезда заблестя скръбна сълза и Ювоне потрепери.

— Сложете си шапката, господине, моля ви! — каза тя и ме погледна. — Дай му малко пари.

— Колко? — попитах аз. — Откъде идвате? Каква беда ви е сполетяла?

Той наведе очи и неловко раздвижи нозе.

— Емигрант съм — отвърна сдържано. — Това е всичко. Не е важно откъде идвам. Аз просто съм човек, ако разрешите. И не желая много. Цигари, парче хляб и толкова. Не съм гладен аз. Важното е, че стигнах дотук. А това ме измъчваше много повече от глада.

Ювоне се обади.

— Чувам, че във Франция не се отнасят лошо с емигрантите. Те са добре дошла работна сила в селското стопанство и във въглищните мини. Но вие изглеждате образован, господине.

— Да, бях! — отвърна иронично дребният побелял мъж и болезнена усмивка оживи набръчканото му лице. — Франция е хубава земя — обясни той. — Обичам Франция. Простете, но това е самата

истина. Щастлив съм, че пристигнах тук. Обичам искреността на французите. Но аз обичам не само Франция, а и много други земи. Аз съм самата голяма любов, госпожо и господине. Защото нямам друга възможност да бъда признателен. Човекът е свободен да обича не само една страна. А засега аз съм тук.

Подадох му цигара, но той нямаше кибрит. Почтително и с видимо удоволствие я помириса. Извадих огън и запалихме. Той запуши, прихванал цигарата с две ръце, сякаш това изискваше от него огромни усилия. Пръстите му бяха подути от ревматизма и от тях стърчаха твърди, неподрязани нокти. Все пак имаше нещо особено красиво в тези ръце. Те просто бяха човешки ръце.

Поемаше дълбоко дима, след това го изкарваше през ноздрите си на кълбенца и слабото му тяло леко потръпваше от удоволствие. Сивите воднисти очи топло засияваха в синьо и сменяха цвета си в такт с припламването на цигарата.

— Невероятно е — рекох аз, че вие сте изминали тези две хиляди километра, господине. Излиза, че затова не можах да спя толкова нощи, за да се срещна с вас точно тук, близо до пресечната на Алма и Джордж V. Какво ли не се случва по света!

— Той спи много лошо — счете за необходимо да обясни Ювоне, като кимна с глава към мен.

— Не е точно така — намесих се аз. — Не съм виновен, но, ще не ще, човекът трябва да живее. И не можеш да избираш. Всъщност за какво ставаше дума?

— За свободата на човека — натъртено рече дребният грозноват мъж, който беше дошъл тази сутрин откъм ъгъла на Шанз-Елизе. За свободата на човека — повтори той и очите му запламтяха.

Кой знае защо, отново си спомних последните безсънни нощи. Бръкнах в джоба си и извадих триста четиридесет и пет франка. Във вътрешния джоб на сакото открих още петдесет франка, които бях забравил. И без да се замисля дори за миг, аз му подадох всички тези пари. Беше късно да се поправам и като протегнах настоятелно ръка към него, казах:

— Моля, господине!

— Не, не! — уплашено отказа той. — Парите са много. Вие запалихте цигара с мен. Като истински човек ме почетохте. И вашата

госпожа се отнесе към мен като с равен. Не мога да взема всичките ви пари.

Той стисна ръката ми в своята, като притисна дланта ми към лявата страна на гърдата, където под мръсната дреха усетих с крайчеца на пръстите си биенето на сърцето.

— Не умееш да се контролираш — намеси се Ювоне. — Никога! Дай му двадесет франка или, петнадесет, щом толкова искаш. Тогава той няма да се чувства задължен към теб, нито ти към него. И ще можем да се разделим спокойно.

По моему Ювоне нямаше защо да се нервира от разговора ми с този беден човек, стиснал под мишница празния си чувал. Старикът изглеждаше свършен, но свършен бях и аз самият, макар да не ми личеше на пръв поглед.

— Бъди спокойна, скъпа Елизабет — казах насмешливо. — Ще бъде, както искаш. Изобщо, както искате вие двамата. На мене ми е все едно. Не е важно какво мисля, важното е всеки от вас да се чувства щастлив посвоему.

Дадох петдесет франка на емигранта, а останалите сложих обратно в джоба си. Той грижливо подреди банкнотите с изкривените си пръсти и рече сериозно:

— Бог да ви благослови, господине! Бог да ви благослови, госпожо. Вие много ми помогнахте.

Разкопча един от джобовете си и като ме гледаше право в очите, сложи парите там и го закопча. Но в същия миг отново го разкопча и извади парите, погледна ме, сякаш искаше нещо да каже, и ги премести в другия джоб.

— Жените са странни същества — шеговито вметнах аз.

Той въздъхна облекчено.

— Вие сте умен, господине! — И ме погледна с благодарност.

— Не преувеличавайте! — скромно отвърнах аз.

— Хайде да си тръгваме! — настоятелно ме дръпна Ювоне.

Нейното разбиране за живота беше категорично.

Хладен ветреца донесе аромат на цветя откъм отворената врата на малък магазин. Кой знае защо, те ми напомниха за смъртта. Беше ранна пролет и времето бе доста хладно за спане под открито небе. Навярно старикът беше измръзнал през нощта.

— Да вървим! — съгласих се аз. — Спомням си, че на няколко крачки оттук има бистро^[1]. Ако позволите, ще взема за всички ни по нещо вкусно за закуска. Кафе, чаша вино със сандвичи, твърдо сварени яйца. Кой каквото иска.

— Пък и ти ще можеш да си пийнеш пак — иронично подхвърли Ювоне и се разсмя.

— Няма да пия аз — рекох, докачен от нейния тон. — Не съм пияница. Ще мина и без вино. Когато съм щастлив, не ожаднявам. Може и да ожаднея, но съвсем малко.

— Ако госпожата е против... — намеси се старикът и се изчерви. Без много приказки прегърнах Ювоне през раменете и я поведох. Тя тръгна безропотно, но това явно не й беше по сърце. Действително компанията не беше много изискана.

Бистротото беше съвсем наблизо. Пред него стоеше впрегната грамадна каруца за зеленчуци. Заобиколихме, за да влезем, а конят ме погледна с умни очи.

Вътре подът на бистротото беше посипан със стърготини, напръскани с вода. Съдържателят метеше от единия край. Бе много рано и той не беше особено любезен. Личеше, че нашето посещение не го възхити. Опрях се здраво с лакти на бара и се обърнах към Ювоне, която беше готова да си тръгне:

— Мила Розе, не се огорчавайте толкова!

Тя не отговори. Взе от поставката едно сварено яйце и разсеяно започна да го удря в ламаринената повърхност на бара. Съдържателят неохотно остави кофата с вода и метлата. Като триеше ръце в престилката си, бавно приближи към нас. Изгледа накриво емигранта, сякаш той беше дошъл да проси. Рошавата глава на дребния човечец едва се показваше над високия бар. Съдържателят настойчиво се взря в мен, сякаш се готвеше да ме разпитва за него. Не смеех да повдигна очи и изгарях от срам. Поръчах за емигранта сандвич и кафе. Съдържателят извади от задния си джоб един нож и сърдито се залови да нареже хляба. Ножът проблясваше с метален блясък измежду пръстите му. Това ме успокои.

— Един момент! — извиних се аз и се измъкнах на улицата.

В джоба си имах парченце захар. Тя беше останала от предния ден. Всеки следобед ние пиехме кафе и тайно от Ювоне аз прибирах част от захарта. Това не беше необходимо. Отдавна имаше достатъчно

захар, но аз не можех да се откажа от този навик. Само преди няколко години захарта беше рядкост и скъпо струваше на черния пазар.

— Заповядай! — рекох на коня и му подадох захарта в дланта си.

Той протегна шия с готовност, но счете за необходимо да ми направи забележка:

— Извинете, господине, но не си позволявайте!

Не се изненадах, че конят говори, но че говори смислено, това наистина беше чудно. А той повтори:

— Извинете, но аз съм по-напред!

Едва сега забелязах, че говори не конят, а млад мъж с красиво мургаво лице, който идваше откъм другата страна. Беше праметнал през рамо късо английско палто от камилска вълна. Приблужи и причеса разрошената грива на коня, като добави нетърпеливо:

— Не се обиждайте, но аз наистина съм по-напред. Не говорите френски, нали?

— Напротив — възразих аз. — Английски не говоря, макар че вие имате точно това пред вид. Във всеки случай знам съвсем малко. Извинете, че не ви отговорих веднага. Много съм разсеян, помислих, че говори конят. Вие американец ли сте?

— Какво значение има? — отговори с безразличие той. — В това няма нищо особено, но как познахте?

— Стъпвате леко и гъвкаво. Веднага личи, че не изкарвате с черен труд прехраната си в страна, потънала в руини след войната. Спортист ли сте?

— Ентомолог съм, учен! — рече уклончиво той. — А вие?

— Аз съм финландец — признах веднага.

Неговото лице светна въодушевено.

— Нурми, сауна, Сибелиус — възкликна той и разтвори длани.

В ръцете си имаше бучки захар.

— Конят ще храня — обясни той.

Спогледахме се с взаимно разбиране. Но и конят се загледа в нас с тъжните си кротки очи и навярно си мислеше, че хората са способни на големи глупости.

„Не виждате ли, впрегнат съм — сякаш говореха тези очи. — Погледнете тази грамадна каруца, която трябва да влача цял живот. Изпълнявам работата си добре, подчинявам се безропотно, но това е

робия. А вие какво се мотае там? Ще ми дадете ли най-после захар, или не?“

Американецът погледна към коня и изломоти:

— Боже мой!

Лицето му пребледня.

— Както желаете — набързо отстъпих аз. — Конят е нервен. Моля, минете пръв. Нямам нищо против. Нашият народ с твърда ръка е възпитаван да се подчинява на големите нации. Дайте пръв на коня. Моля!

Младият американец протегна пълни шепи и конят пое захарта с големите си меки бърни, изви глава настрана и започна бързо да хрупа. Ентомологът извади от джоба на сакото си носна кърпа и заизтрива тихомълком слюнката на коня по ръцете си. Погледна въпросително към мен. На мургавото му лице засияха приятно сини очи.

Свих рамене и казах:

— Отсреща има бистро. Да влезем, ако искате. Имайте пред вид, че обществото не е много отбрано. Трудно се намира вече отбрано общество в нашия свят. Но да отидем. През тази врата ще минем като през вратата на бъдещето. Додето е жив човек, в него живее и надеждата.

— Разбирам — отвърна многозначително той. — Отдавна знам, че във Финландия действа сухият закон. Още от времето, когато бях малко момче.

— Не става въпрос за това — засегнах се аз. — Нямам слабост към пиенето. Спя много лошо, но в това няма нищо чудно. Аз съм почти два пъти по-възрастен от вас.

— Минете пръв — отстъпи ми той пред вратата.

— Аз не затова — пак се засегнах. — Все още не съм толкова стар. Вие минете пръв! „Fiat iustitia, pereat mundus.“^[2]

— „Amor omnia vincit“^[3] — незабавно отвърна той, като с това разкри солидната си университетска подготовка.

Влязохме вътре. Аз го представих. Ювоне мило се усмихна. Американецът леко подсвирна, подпря се с лакти на бара и попита:

— Какво ще пиете?

Незабелязано се огледах. Емигрантът беше преполовил сандвича си. Устата му беше натъпкана с голямо парче хляб. Сълзи препълваха очите му. Той каза извинително:

— Ако разрешавате... Когато бях млад и беден, учех в Париж. Често се събирах с компания фойтонджии и изпивахме по чаша бяла черешова ракия. Ако нямате нищо против, поръчайте за мен една малка черешова ракия. Това не струва скъпо... Бедната моя младост!

— За мен плодов сок — обади се Ювоне.

Аз замълчах. Можех да поръчам нещо за пиене, стига да исках.

Съдържателят взе с отвращение едно малко шише плодов сок, сне капачката, изми след това една чаша, напълни я и я поднесе на Ювоне толкова намръщен, сякаш му беше крив целият свят. Но спокойно и почти ласкаво той се пресегна назад и взе бутилка ракия, избра друга чаша и я напълни догоре. След това настоятелно я постави пред мен.

Погледнах Ювоне. Тя рязко каза:

— Не!

— Не! — въздъгнах аз. — Нищо не искам, благодаря!

Съдържателят премести поглед към моя приятел — американеца. Неговото мургаво лице бавно потъмня.

— Капка червено вино няма да ви навреди — рече той. — Аз винаги съм мечтал да видя Париж. Тук съм за първи път. В Париж пият червено вино, нали? А това не е грях.

Съдържателят му наля една чаша.

— И за вас една — рече американецът.

Съдържателят с готовност си наля, поколеба се за миг, но след това смело се чукна с американеца.

— Времето е много хубаво днес, госпожо и господо! — каза той.

— Вие сте очарователна, госпожо — рече смутено младият американец, отпи от своята чаша и добави: — Но виното прилича на мастило.

— Тя се казва Гертруда — подсказах му аз.

— Така ли? — възкликна учудено младият американец. — Точно така си и мислех. Много интересно.

Дребният емигрант хвана чашата си с трепереща ръка, но разплиска няколко капки, защото съдържателят щедро я беше препълнил. Внимателно, с благоговение отпи от огненото питие.

— Младост, щастие, минало — прошепна той и набръчканото му лице светло засия в полутъмния бар.

— Всъщност аз пътувам за Швеция — обясни младият американец. — Институтът по тропиците в Базел провежда конгрес. Не можах да устоя на изкушението да не се отбия в Париж за няколко дни. Вече видях Венера Милоска, Мона Лиза, гроба на Наполеон, Табарини. Изключителни неща!

Загледахме се в пламналото му младежко лице — емигрантът и аз. По лицето на дребния брадат мъж личаха бръчките, сякаш трагичните развалини на Европа се бяха отпечатали там. А как изглеждах в момента самият аз, не знаех. Може би ми личеше безсънието.

— Et ego in Arcadia natus^[4] — казах аз и за всеки случай се помъчих да предам на гласа си необходимата увереност на житейския опит.

С това исках да скрия безграничната мъка и завист, които изпитвах в този момент към неговата младост.

За мое най-голямо учудване дребният стар мъж постави чувала между нозете си, скръсти ръце и започна да рецитира със светнало лице:

— „O fons Bandusiae — splendor vitro“^[5] — великолепно произнасяше стиховете той, но леко заекваше.

Звездата в кладенчетата на очите отново заблестя и червенината плъзна по бузите му под сивата брада, додето той рецитираше одата на Хораций, изградена в елинско стихосложение.

Ентомологът и аз с уважение се заслушахме в изисканата декламация, удивени от музиката на стиха. Имах чувството, че изгубените часовници на Атлантида звънтят в ушите ми. Но това можеше да се дължи и на продължителното ми безсъние. Все пак тъжно си мислех: „Мъртво е нашето образование.“

Дребният мъж замълча. Сиянието върху лицето му угасна.

— Не — рече той. — Моята памет е като накъсана рибарска мрежа. Няма откъде да черпя, нищо не е останало вече.

— Съвсем не е така — отвърнах аз. — Капки блестят по възлите на мрежата. И в суша пак има капки. Човек с тях не е сам в мъка и горест. Вие черпите от живата вода на вечността, макар и през решето. Тя винаги съществува и никога не се губи. Така е. Човекът е свободен, както казвате вие. Човекът винаги е свободен.

— Изключително! — провикна се младият американец. — Днес всичко е изключително.

— Дяволски изключително — съгласих се аз. — Също като моята Розе.

— Розе? — повтори с недоумение той. Погледна първо към мен, след това към Ювоне. — Преди малко казахте нещо съвсем друго. Но както и да е.

Взе чашата си и внимателно отпи.

— Точно над какво работите във вашата научна област? — попитах аз.

— Как да ви кажа, трудно е да се обясни — отвърна той, погледна към Ювоне и смело продължи. — Напоследък се занимавам с някои тропически паразити, които се срещат в правото черво и предизвикват болезнени спазми. Една изключително обширна за изследване област.

Той снизходително се усмихна, защото ние не всичко можехме да разберем. Но емигрантът побърза да го увери:

— Това ми е известно. В науката няма дребни неща. И най-нищожният на вид проблем може да доведе до големи заключения. Произходът на живота, болестите, смъртта, механизмът на тяхното развитие — в науката това са твърде съществени работи.

— Малкото се съдържа в голямото — с разбиране допълних аз.

И ние пак се вгледахме един в друг с безмълвно съгласие. Трогнат до сълзи, напомних:

— Забравихме коня!

Ентомологът и аз побързахме да излезем навън. Хвърлих последен поглед — емигрантът не прояви интерес към нас, а продължи да дъвче недоядения сандвич. Ювоне разсеяно белеше яйце и лакираните ѝ нокти блестяха с розовината си в полутъмния бар, върху фона на белите черупки на яйцата. Дълго я бях наблюдавал и намирах, че това е много красиво.

На улицата конят ни погледна боязливо. Спряхме се с моя приятел озадачени.

— Конят е жаден навярно — предположи американецът.

— Но тук има бистро — напомних аз.

Тогава двамата се решихме и започнахме внимателно да разпрягаме коня. А той ни изгледа един след друг, сякаш преценяваше

дали ще съумеем да свършим тази работа. Дочухме тропот на нечии бързи стъпки. Каруцарят се зададе откъм вратата на хотела с празна кошница за зеленчуци в ръка. Не му обърнахме никакво внимание. И да се разсърдеше, той беше по-слабата страна. Ние спокойно наблюдавахме как страшно се надига неговият гняв.

— Извинете, господине! — рекох аз. — Който пръв се е закачил, той пръв трябва да даде обяснение. Това е вечна истина. За съжаление много преди нас и други са се предавали. Колко съм сантиментален днес.

— Господа! — викна градинарят. — Този кон е мой. Упражнявам законна професия. Плащам си данъка и имам разрешение от правителството. Нямате право да пипате моя кон.

— Но той е жаден — казах аз. — Вие навярно също сте жаден. В такъв случай трябва да се грижим за себе си. Чаша червено вино не вреди на никого, определено казано. Иначе ние двамата, общо взето, сме мирни хора... Имайте пред вид това.

— Вие сте луди! — възкликна той и се наежи още повече. — Ще извикам полиция. Боже мой, няма вече правда по земята за бедните хора.

Без да го слуша, американецът поведе коня към бистрото. Той доверчиво го последва и любезно се остави да вкарат огромното му туловище през вратата. Не обърнах достатъчно внимание, но ми се стори, че дочух звън на счупена чаша.

— Ние плащаме — бързо казах аз. — Той ще я плати. Или аз. Един от двама ни. Или и двамата заедно. Не се безпокойте. Конят не е счупил тази чаша. Там са все мои хора.

Вратата на бистрото се затресе и задницата на коня се скри зад нея. Каруцарят вървешком изтърва кошницата си, извика болезнено и хукна след него. Затичах се и аз, за да видя какво ще стане.

Чашата беше изтървал съдържателят. А Ювоне вече беше направила място за коня до себе си.

— Той изглежда малко несръчен — галантно се извини американецът.

— Освен това е страшно голям — критично забеляза Ювоне.

— Разбира се, че ще бъде голям, скъпа Мария — рязко отвърнах аз. — Ти никога от нищо не си доволна и винаги те избива на кавга.

Може ли един кон да бъде малък? Ами че това не е пони. Бъди малко по-сърдечна.

Но тайно в душата си бях принуден да призная, че конят действително изглеждаше фантастично голям в полутъмната стаичка на бистрото.

Лицето на съдържателя посиня, той хвана с две ръце дрехата си, разкопча се и ревна с цяло гърло:

— Това е прекалено! Стига! Стига най-после! Достатъчно ви търпях. Ще извикам полиция. Пияни чужденци! Изследователи... Затова ли разрушихме Бастилията ние, обикновените граждани?

— Да отстраня ли най-напред тази публика? — запитах високо. И си отговорих сам: — Не, разбира се! Човекът е по-ценен. Или може би конят? — огледах се аз, след като за секунда се замислих.

Брадатият човечец се измъкна изпод първата маса на четири крака и пронизително изкрещя:

— Не! Никога човекът не е по-ценен. Никой никога не се е подчинявал на народа.

Пое си за секунда дъх и добави:

— Аз съм с вас!

Добре го разбирах, защото той беше извървял две хиляди километра.

Тогава градинарят ревна възбудено към съдържателя:

— Вие сте разумен, господине. Прогонете тези отчаяно пияни чужденци. Извикайте полицията, правителството, армията!

Но неговото безумие направи на съдържателя потресаващо впечатление. Той закопча разгърдената си дреха, подпря се с лакти на бара и рече грубо, с треперещ от ненавист глас:

— Идиот, простак, индивидуалист! Нямате право да оскърбявате моите гости. Не разбирате ли, господине, че те всички до един са американци. Всички до един.

И все още сърдит, той се протегна към лавицата и смъкна едно замърсено парченце захар, после излезе пред бара. Конят благодарно изви глава към него и внимателно пое захарта с крайчеца на меките си бърни. Съдържателят разпери ръцете си и все още треперещ от преживяната възбуда, рече:

— Какво да се прави! Както желаете!

Каруцарят се прекръсти инстинктивно и тежко въздъхна:

— Чаша червено вино, моля — поръча той, за да се спаси от неудобното положение. — Дал съм разрешение на този господин да плаща сметката.

— Значи, и вие? — изненада се съдържателят.

Наля чашата с трепереща ръка и тежко въздъхна.

Поразя от виното, но изобщо не обърна внимание на това.

Американецът потупа коня по шията и го попита приятелски:

— А ти какво ще пиеш?

— О, господи! — съкрушено изхриптя каруцарят. — Той ще пие ябълково вино като истински кон от Нормандия. Но вие внимавайте добре. Нямам друг кон. Аз съм беден човек.

Конят наостри уши.

— Ябълково вино, моля — поръча ентомологът. — Но смесено с много вода. Не искам никой да пиянствува тук.

— Боже мой! — възкликна удивено каруцарят. — Той не иска никой да пиянствува тук.

И погледна към нас с надеждата, че ние ще му попречим. Но съдържателят, изпълнен с дълбоко презрение към каруцаря, отиде в задната стая и се върна с голямо ведро в ръце. Взе две шишета ябълково вино и заизлива. Слънчевият аромат на виното изпълни стаята.

— Франция е хубава земя — забелязах аз, — но не бива да се обича само една страна.

Каруцарят учудено ме погледна.

— Гръм и мълнии — изруга той. — След тази война чашите станаха по-малки, а виното — по-скъпо. Само то единствено запази своето достойнство.

И той презрително завъртя столчето на чашата в пръстите си.

— Човек трябва да има търпение — закима брадатият емигрант. — Но и търпението не е безгранично. Има много изпитания.

— Франция е хубава — твърдо повторих аз. — Но не бива да се обича само една страна. Даже само собствената родина. Това е лошо за всички ни. Трябва да умеем да обичаме.

— Аз съм космополит — рече емигрантът и опъна шевовете на износената си войнишка куртка. — Като свободна птица в небето. С никого не се съобразявам. Целият свят е моя прекрасна родина. Трябва

да се обича целият свят. Човекът да бъде брат за човека. Той не бива да бъде жесток към самия себе си.

— Добре казано — потвърдих аз. — Но как може да стане всичко това?

— Свобода и търпение, ето какво! — прошепна той просълзен.

— Също така и красиво тщеславие — добавих аз. — Не забравяйте красивото тщеславие. Човекът не може да живее без него.

— Налейте ми тази малка чаша — злъчно се обади каруцарят. — Виното носи радост на човека. Също и любовта — хвърли поглед той към Ювоне.

— Дръжте се прилично — предупредих го аз.

Ювоне се усмихна и наведе очи. Американецът пое коня от ведрото, а той с удоволствие смучеше водата, примесена с ябълковото вино.

Американецът вдигна очи и попита:

— От колко време сте женени?

— Ювоне и аз ли? — уточних се аз. — От двайсет години.

— Но... — започна той, погледна ме и замълча.

Съдържателят измърмори нещо под носа си.

— Да пием горещо мляко — предложи Ювоне. — От него ще спиш добре.

Но аз вече чувствавах топлината на съня за първи път от седмица насам. Тъмнината се сгъстяваше зад челото ми и болезнено се смъкваше пред очите.

— Вече не съм така щастлив, както преди малко — оплаках се аз.

— Чудесно! — зарадва се Ювоне.

Съдържателят загаси газовата печка и тресна горещото мляко пред мен.

— Вие не сте мъж — каза той с потреперващ глас. — Вярно е, че пиенето вреди на черния дроб. Не ругая предишното правителство, нито сегашното, което не е по-добро. Но не понасям трезвеността. А след войната младите пият само кока-кола, плодови сокове и... горещо мляко, пфю!...

— Не се ядосвайте днес! — помолих го аз. — Имаме хубав ден. Тук сме петима, все приятели. Да не се караме.

— Петима души и един кон — забеляза Ювоне.

— Една дама, четири мъже и един кон — изясни въпроса съдържателят, който беше истински французин.

Неговото намръщено лице се разведри.

— Карай да върви! Барът е на ваше разположение — въодушеви се той.

— Не забравяйте коня — грижливо напомни американецът.

И действително конят пристъпваше нетърпеливо от крак на крак, навеждаше глава към празното ведро и се оглеждаше с блуждаещи очи.

— Хм... — рече недоволно каруцарят. — Това на нищо не прилича. Конят се е напил.

— Но той стои добре на четирите си крака — забелязах аз.

— Съвсем не се е напил — защити го Ювоне. — Само иска нещо да ни каже.

По моему нямаше защо да чакаме конят да ни каже нещо.

— Днес разбрах как може да се живее по-красиво — каза младият ентомолог. — Просто човек трябва да си дава свобода.

— Какво знаете за войната? — попитах го аз.

— Изследвам насекоми, предотвратявам болестите — рече той.

— Аз съм писател — казах тихо и се намразих в този момент. Сънят беше дошъл и чувството за щастие изтичаше от мен като кръв от прерязани вени. — А вие, господине? — обърнах се към прегърбения емигрант.

— Да не говорим за това — помоли той. — Нямаме повод. Нека си останем просто хора. Наистина не желая. Не от добро извървах две хиляди километра.

— И защо ги извървахте? — попитах аз, но той не отговори.

Звездата топло заблестя в кладенчетата на малките му, живи очи.

— Трябва всичко да се знае отнапред — енергично се намеси американецът. — Макар и да съм млад, аз отлично зная своята цел. Обмислил съм всичко. Като изследвам тропическите насекоми, които влияят отрицателно на храносмилателната система, аз водя борба със смъртта. Лекувам болестите, като унищожавам причинителите им. Но чувствавам една граница, зад която науката се натъква на каменна стена. Човекът ще я преодолее, защото животът се развива. Трябва да се вярва именно в това.

— Щастлива младост — усмигнах се аз.

— Момчето е право — обади се емигрантът. — Философията трябва да се подчинява на нещо определено. Човекът е принуден да мисли с всички свои сили. Иначе няма да бъде човек. Това е неотделима способност на нашето съзнание.

— Точно така — съгласих се аз. — Стиховете се пишат случайно. Аз не съм учен. Но какво представлява животът без стихове? Те завладяват всички и никой няма сили да се откаже от тях.

— Ами виното? — запита каруцарят. — В него се крие цялата истина. Не казвам, че всички политици са пияници, но имам пред вид тези от моята страна. — И добави почти ласкаво: — От никого сметка не искам.

В това време конят въртеше глава, протягаше шия и цвилеше. Звуците отекваха в тясната стая на бистрото и стените потреперваха така, сякаш щяха да се срутят. Тръпки ни побиха и се вгледахме един в друг.

— Конят е прав — казах аз. — Време е да прекратим това пиршество и да разсеем алкохолните пари. Нека всеки вземе онази малка част от смъртта, която се полага на всеки жив човек. Аз ще се наспя чудесно. Да тръгваме, моя скъпа!

— Точно сега, когато е толкова весело? — зачуди се американецът.

— Очите ми лепнат за сън — вяло обясних аз. — Сърцето ми спи. Време е да тръгваме, Ювоне, моя скъпа!

Съдържателят и каруцарят се спогледаха и прихнаха да се смеят. Но американецът, моят приятел, не разбра причината за този смях. Каруцарят забеляза упрека по лицето ми и тозчас рече:

— Както желаете, господа и госпожо! Хотелът отсреща е на ваше разположение.

Конят оказа силна съпротива на опитите ни да го изкараме навън през тясната врата на бистрото. А когато го пуснахме на улицата, той гордо разтърси глава, изправи се и изцвили още веднъж. Цялата компания се събра навън и всеки почувствува, че никога вече няма да се видим. Трябваше да се плати и всеки искаше да вземе сметката.

— По четири долара на човек — твърдо отсече американецът.

Съдържателят смаяно се прекръсти и както си стоеше пред бистрото, ни изгледа с дълбоко презрение. Почакахме да впрегнат коня. Каруцарят сне високата задна дъска на каруцата и ни покани.

— Мадам, господа, заповядайте!

— Аз вече ви затруднявам твърде много — рече емигрантът колебливо. — Но имам една молба. Бих желал да се повозя по Шанз-Елизе.

— И ние имаме същото желание — рече Ювоне.

Помогнахме си по братски да се настаним всички в каруцата. Каруцарят отново постави задната дъска. След това се намести до моя емигрант и конят потегли напред, като пристъпваше гордо и тържествено. На ъгъла на авеню Джордж V и Шанз-Елизе той изцвили още веднъж.

Тръгнахме по дългата Шанз-Елизе между безброен поток коли, който течеше по нея. Далеч в синевата се извисяваше Триумфалната арка. Опрели удобно лакти върху страничните дъски на каруцата, ние представлявахме интересно зрелище.

— Действително е чудно това — рече емигрантът просълзен, — че се сбъдна мечтата ми отново да видя красотата на Париж.

Завихме по Ронд Поан. Дърветата наоколо цъфтяха с жълти цветове. Видяхме паметника на сърдития Клемансо, който се извисяваше на своя пиедестал върху изправен на задните си крака кон. Когато минавахме по моста, пред нас се показва покривът на Гран Пале и пред очите ни заблестя златно сияние, додето поглед стига. Не остана нищо невидяно. Пред Обелиска малкият емигрант отново взе своя чувал под мишница и попита:

— Как ви се струва, ще ме пуснат ли в такъв вид в Националната библиотека?

— Разбира се — отвърнах аз. — В това няма нищо особено. Тук идват всякакви господа, даже по домашни чехли, за да проучват творчеството на Расин. Не обръщайте внимание.

— Ще го заведе при бръснар и ще му купя приличен костюм — намеси се американецът.

— Не, не! — възрази емигрантът. — Дрехите и всичко останало е много по-маловажно от факта, че успях да стигна дотук и още веднъж да видя с очите си Шанз-Елизе. Това ми е достатъчно, дори е много за мен.

— Направете, както намерите за добре — рекох сънливо и нервно. — Трябва да се отстъпва. Сега или по-късно. Ние винаги се

учим на нещо. Даже бомбите се изучават, данъците също. Да не забравяме, че най-главната способност на човека е да умее да работи.

— Браво! — възхити се американецът. — Живеем, за да работим.

В това време стигнахме до Лувъра. Облегнат удобно, аз изведнъж непробудно заспах.

Когато на следващата утрин отворих очи, отново бях много нещастен. Тя вече беше станала от леглото и разсеяно решише косите си пред огледалото. Беше облечена в кадифена рокля с цвят на старо вино. Обичах тази дреха.

— Аз съм най-жалкото същество на земята — уверено казах със слаб глас.

Тя дойде при мен, наведе се и топло ме целуна по челото.

— Ти спа добре и не викаше насън.

— Как може човек да постъпва като мръсна свиня? — запитах плачливо и скрих лицето си в ръце.

Толкова се срамувах, че просто ми идваше да умра.

— В крайна сметка ти добре направи, че ме послуша и не пи — утеши ме тя.

Почувствувах се отмалял, когато се вгледах в лицето ѝ. В моите очи тя беше запазила красотата си, макар да беше на средна възраст, доста пълна и с торбички под очите.

— Обичаш ли ме? — попитах колебливо. — Как си могла да ме понасяш повече от двайсет години!

Тя се спря при мене до леглото, помилва косата ми със своите дълги, красиви пръсти и като се усмихна загадъчно, рече:

— Ти ме наричаше Ювоне... и Гертруда? Откъде познаваш такива?

— И Розе, и Мария, и Елизабет — изброих набързо, за да отклоня следващите ѝ въпроси. — Но, скъпа моя, ти знаеш много добре, че освен теб никога не съм обичал друга жена. Но как ме понасяш ти, наистина не разбирам!

— Разкайваш ли се? — попита тя.

— Обещавам, никога вече! — заклех се аз и бавно започнах да възстановявам вътрешното си равновесие. — Само като си представя, че цели двайсет години се занимавах с мен по няколко пъти на ден!

Никога не съм съжалявал, че се оженихме толкова млади. А ти съжаляваш ли, кажи!

— Винаги нещо те измъчва — отвърна тя и прекара крайчеца на пръстите си по шията ми.

— Може би — с готовност се съгласих, прозях се сънливо и придърпах завивката си.

— Искаш да поспиш ли? — попита тя.

— Сега — рекох ѝ — искам да отглеждам цветя в малка градина до брега на незнайна река. Трябва да има река, за да не нося вода отдалече. Може да бъде съвсем мъничка рекичка и съвсем малка градина, но в нея непременно трябва да растат цветя. Може и дървета да има, но в никакъв случай не бива да носят материална полза. И без това градините, които носят полза, са твърде много.

— А как ще се живее, ако няма такива градини? — попита осъдително тя.

— Разбира се, аз ще пиша понякога — нервно отвърнах.

— А после? — позасмя се тя. — Какво ще стане, когато напишеш нещото?

— Ти си права — съгласих се аз. — Не е важно онова, което е написано на хартията, а това, което се чете между редовете. Хората стават по-умни, когато мислят повече.

Тя подпря брадичката си с две ръце, погледна ме с очи, изпълнени с цялата женска хитрост на света, и попита невинно:

— А кон в градината ще имаме ли?

— Не! — разпалено се заклев. — Никога не ще си позволя да имам кон.

Не смеех да я погледна в очите. И си мислех, че по-скоро кенгуру ще пусна в тази градина... Ако изобщо нейде и някога имам такава градина.

[1] Бистро — заведение за закуски и алкохолни питиета. — Б.пр.

↑

[2] *Fiat iustitia, pereat mundus.* — Да възтържествува правдата. — Б.пр. ↑

[3] *Amor omnia vincit* — Любовта всичко побеждава. — Б.пр. ↑

[4] *Et ego in Arcadia natus* — И аз съм бил в Аркадия. — Б.пр. ↑

[5] O fons Bandusiae — splendor vitro — O, извор на Бандузия, по-бистър от стъкло. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.